

Sinds twee jaar woont u terug in Polen. Hoe kijkt u terug op de tijd waarin u in ballingschap werkte en leefde? Is Polen uw oude nieuwe thuis? Heeft u contact met de artistieke scène van Warschau?

Warschau is de ideale stad voor ballingen. Ze werd helemaal vernietigd tijdens WO II en kreeg niet de kans om haar officiële identiteit te reconstrueren of herop te bouwen. Warschau kan je nergens toe dwingen, ze is niet in staat om je verslaafd te maken aan haar. Je kan er niet komen of ervan weggaan zonder pijn of melancholie. Eigenlijk zit het hele land, en daarmee bedoel ik Polen, zo in mekaar. Het is een land in voortdurende reconstructie, en het gevoel dat alles er voorlopig is, is fantastisch. Het helpt om alle monsterlijke figuren van de Poolse politiek te verdragen, en om hen niet te serieus te nemen. Gelukkig hebben hun daden nog steeds geen invloed op de manier waarop ik of mijn vrienden hun leven leiden - jonge kunstenaars uit Warschau. Wanneer ik naar de Raster Gallery ga of naar het TR Theater, heb ik een gevoel dat er een absolute vrijheid bestaat voor politieke kritiek - paradoxaal genoeg, biedt de strenge Poolse overheid, die een conservatief, katholiek en populistisch programma vermengt, de mogelijkheid om sterk politieke kunst te ontwikkelen. Dat houdt me nog steeds in Warschau. Misschien is het niet de laatste halte op mijn reis, maar ik ben zeker dat ik hier nog wat langer wil blijven.

In privé-archieven in Hamburg werden onlangs geluidsfragmenten gevonden: commentaren en schetsen van solowerken die tot nu toe onbekend waren gebleven, zoals Solo for 35 ears uit 1969... Ja, dat heeft tot misverstanden geleid. Solo for 35 ears was op dat moment een noodzakelijkheid. In de huiskamers en ruimtes waar we toentertijd in New York werkten, waren de ervaringen van ballingschap erg aanwezig. We hadden die immers allemaal op de ene of andere manier gehad - artistiek, politiek... We zochten ook naar connecties, naar samenwerkingsverbanden, en deze ballingschap was onze gezamenlijke plaats waar we geschiedenis, praktijk, uitvinding deelden, en waar zich misschien ook zoiets als een collectieve identiteit ontwikkelde. Maar dat kan ik alleen maar retrospectief zo bekijken.

Het was toen een kritieke tijd voor mij. Een moeilijk te overwinnen spanning tussen taal en dans, concept en beweging. Veel is concept gebleven, choreografie als grote, stomme, zwijsende improvisaties. En er was altijd de vraag naar het eigen werk, de ethiek, en de mogelijk van een eigen artistieke uitvinding. Ik heb toen een *nagra-*

bandrecorder gebruikt en geprobeerd om onuitgevoerde bewegingen, onzichtbare dans te benaderen. Het belangrijkste daarbij was de samenwerking met andere kunstenaars, auteurs, architecten. We hebben bewegingen in *real time* ingesproken. Zo ontstond *Solo for 35 ears*. In deze solo wilden we zoeken naar de verbindingen, de resonanties tussen artistieke, persoonlijke maar ook politieke uitgangspunten. Daar zat de breuk; het had niets meer te maken met het geloof in individualiteit, in originaliteit of auteurschap. Misschien meer met cynisme, dat trouwens altijd ook in de vorm van de solo aanwezig is.

In een lezing aan de Theateracademie van Krakau heeft u de huidige zoektocht naar het politieke gebaar vergeleken met het schrijfproject van Gertrude Stein. Kunt u dat toelichten?

Ik heb daarbij gedacht aan het proces en de toestand van actualisering, die niet alleen bestaat uit de afschaffing van traditionele werkvormen, zoals ook de abstracte schilderkunst zichzelf geformuleerd heeft in de leefwereld van Gertrude Stein. Deze actualisering - de vraag naar geschiedenis, herinnering, kritiek - is nog altijd sociaal, en kan als dusdanig niet plaatsvinden zonder het publiek. Op dat vlak is Gertrude Stein actief geworden; ze heeft punten, komma's, interpuncties uit haar schrijven gelicht. Woorden aan elkaar gebreed, zoals in haar boek over ABC's en verjaardagen: *Alles begint met een A, Amie, Arthur...* Ze heeft betekenis overgelaten aan de lezer, en sommigen hebben dat als een belediging opgevat. Maar ze moesten actief worden, en delen in de verantwoordelijkheid. Daar helpen concepten als identiteit en natie of kunst ons geen stap meer verder. En deze reactie, deze manier van handelen... ik geloof dat het politieke gebaar daarnaar moet zoeken.

In Duitsland neemt de belangstelling voor uw werk en uzelf toe. Verbaast u dat?

Ja (*lacht*).

Mevrouw Blumstein, wat betekent tijd voor u?

Ach, deze vraag zou ik liever aan u stellen. Ik schat dat u ongeveer midden twintig bent, en zeker bruist van ideeën over tijd. Maar u neemt dit interview met mij af, en ik zal proberen te spreken, om ter sprake te brengen wat ter sprake gebracht moet worden. Dan rest ons nog de vraag wat ter sprake moet komen, en of dat qua betekenis een indicatie van chronisch chronologische verlegenheid is. En nu we dan toch aan het spreken zijn over verlegenheid: ik heb zo direct nog een andere afspraak, op een andere plaats.